

Egy bibliográfia tanulságai

Каталин Рафа: Библиографија радова Академика Иштвана Селија. – Нови Сад : Српска академија наука и уметности, огранак, 2010. – 166 стр ; 24 цм. – (Библиографије / Српска академија наука и уметности, Огранак у Новом Саду ; 6)

Szeli István akadémikus¹ 2011 szeptemberében töltötte be 90. életévét. Erre az alkalomra került a nyilvánosság elé Raffa Katalin² Szeli István munkásságát feltáró bibliográfiája, bár a kiadványon a 2010-es évszám szerepel, az évforduló tette időszerűvé, hogy foglalkozzunk vele. A könyv a személyi bibliográfiák csoportjába sorolható, amely a Szerb Tudományos Akadémia Újvidéken székelő vajdasági részlegének a megbízásából készült. Az Akadémia tagjainak munkásságát felölelő szak-, illetve személyi bibliográfiái évtizedek óta készülnek, leggyakrabban a Matica szakembereinek közreműködésével. A sorozaton kívül megjelent bibliográfiák közül megemlíthetjük Vasko Popa, Dejan Medaković és mások bibliográfiáját. Újabban sorozat-jelzéssel jelennek meg az akadémikusok munkásságát ismertető adattárak. Eddig hat füzet jelent meg a Bibliográfia sorozatból. A sorozat első füzete Bogoljub Stanković (2007), a második Zoran Kovačević (2008), a harmadik Pavle Ugrinov (2008), a negyedik Dušan Milović (2009), az ötödik Svetozar Koljević (2009) munkásságát mutatta be. Hatodik füzetként látott napvilágot a Szeli István munkásságát felölelő adattár (2010).

A Szerb Tudományos Akadémia bibliográfiai sorozata szerb nyelven, cirill betűs írással jelent meg, kivéve a bibliográfiai tételeket, amelyek a regisztrált írással megjelenésének a nyelvén készültek (magyar, szerb vagy

¹ Szeli István akadémikus 2012. február 25-én hunyt el Újvidéken.

²A Matica srpska könyvtárosa.

más nyelven). Kétségtől a szerb olvasóknak szánta a kiadó a bibliográfiát. A magyar használóknak ez a leírásmód szokatlan, mondhatni zavaró, mert magyar szerző főleg magyarul megjelent írásait regisztrálja a kötet, a közcímek viszont szerb nyelvűek. Nyilván ilyen az Akadémia koncepciója, bár elképzelhető lett volna magyar szerzők esetében a szerb megnevezés mellett a magyar fordítás az angol helyett, de mellette is elfért volna: Knjige/Books, Knjige u koautorstvu/Co-authored books. Csak oda kellett volna írni: Könyvek, Társszerzős kiadványok. Szerb nyelvűek az annotációk is: Prikaz knjige vagy Odlomak iz knjige – a további leírás már magyar nyelvű. A rész tanulmányok esetében elfogadhatóbb lett volna a -ban, -ben-t helyettesítő szerb nyelvű „U” helyett a latin „In” megjelölés, ami szintén használatos a nemzetközi szabványos leírásban.

A kötet Szeli István rövid életrajzát közli fontosabb műveinek felsorolásával szerb és angol nyelven. Rövid szövegről van szó, itt is elfért volna a magyar nyelvű életrajz. Amit ugyancsak hiányolunk, az a bibliográfia elé írt útmutató. A gyakorlott bibliográfiahasználó számára ez nem okoz gondot, a kevésbé gyakorlottak érdekében viszont szükségesnek tartom. A kiadó bizonyára úgy véli, hogy az akadémiai tagok személyi bibliográfiáját szakemberek használják, de mégsem lett volna felesleges emlékeztetőül jelezni, mit ölel fel a bibliográfia, a leírás módját. Jelezni kellett volna a bibliográfia készítésének alapelveit (nemzetközi szabványos leírás), a szimbólumok használatát (mit jelent a csillag a tételszám mellett), az anyag éppen ilyen elrendezését, a vonatkozó irodalom belső tagolását (összefoglaló mű, a cikkek további sorrendjét: a szerző neve, az írás címének betűrendje stb.).

A bibliográfia tételeinek csoportosítása követi a személyi bibliográfiákban leggyakrabban alkalmazott elveket. Első helyen található az önálló kötetek leírása, azt követi a társszerzőként megjelent munkája és a tankönyvek. A tanulmányok, cikkek akár időszakos kiadványokban láttak napvilágot, akár monografikus kiadványokban, mint rész tanulmányok, meglehetősen nagy teret foglalnak el a bibliográfia törzsanyagában. Külön fejezetbe kerültek az előszók, utószók, bevezetők vagy recenziók és ettől is elkülönítve a tárlatmegnyitók, a gyászbeszéd, konferenciamegnyitón vagy záradékként elhangzott szövegek. Valamennyi megjelent írott formában is, tehát visszakereshetők, akár napilapunkban, a *Magyar Szóban* közölte szerzőjük, illetve a *Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményeiben* vagy máshol.

A leírás a nemzetközi bibliográfiai leírás szabványát követi. Tételszámított és annotációkkal van ellátva. Az annotációk nagyon hasznosak, különösen, amikor több személyről szóló tanulmánygyűjteményről van szó.

Az első tétel lábjegyzete utal arra, hogy a bibliográfia készítője igyekezett láttomozás (de visu) alapján leírni az adatokat, és ha másodlagos forrásból került be az adat, akkor is feltüntette a leírást, csak csillaggal jelölte ezt a tételszám mellett. Ez megengedett és gyakori módszer a bibliográfiák készítésében. Sajnos, a szerző nem mellékelte forrásjegyzéket, így nem tudhatjuk, honnan merítette az információit.

Sok minden kiolvasható a bibliográfiából. Láthatjuk, hogy Szeli István első kiadott könyve tankönyv volt. Évtizedeken át a *Bevezetés az irodalomelméletbe* (316 oldalon) volt a vajdasági diákok egyetlen ilyen tárgyú útmutatója. Tankönyvvel csak 8 évvel később jelentkezett ismét *Az irodalom könyve : a középiskolák I. osztálya számára* címen (1963), amely több kiadást is megért a szöveggyűjteménnyel együtt.

Első önálló kiadványaként az 1960-ban napvilágot látott *Thurzó emlékfüzet* van megjelölve, amely Zentán jelent meg, míg az utolsó, amit a bibliográfia dokumentál, a 2009-ben kiadott egybegyűjtött írásait tartalmazó *Tájékp- és portrévázlatok Zenta honlapjára* címen megjelentetett kötet, amelyet a zentai Vajdasági Magyar Művelődési Intézet és az újvidéki Forum Könyvkiadó valósított meg „a szerző születésének 88. évfordulója alkalmából”.

A bibliográfia 2. tétele Szeli István doktori értekezése (nem a nyomtatásban megjelent változat). Mivel a doktori értekezések csupán 15 példányban készülnek, kéziratnak minősíthetők, csak az egyetemi könyvtárakban és Vajdaság Központi Könyvtárában (Matica srpska) őrzik őket, ezért hasznos lett volna ez a megjegyzés a tétel záradékként.

Szeli Istvánnak 24 önálló kötete jelent meg, három kiadványnak társszerzője és több tankönyv szerzője, illetve társszerzője. Sokkal több a tanulmányainak, cikkeinek száma, amelyeket a napilapokban vagy hetilapokban és folyóiratokban tett közzé. Hasznos útmutató az érdeklődők számára az időszaki kiadványok címének a mutatója a megjelenés helyének feltüntetésével és utalva a tételszámokra, azokra az írásokra, amelyeket itt publikált Szeli István.

Első cikkét 1945-ben jelentette meg a *Magyar Szó (Hogyan nevelődik az új tanító-nemzedék)*, amelyben a zentai tanítóképző tanfolyam munkájáról számol be kritikus szemmel. Eleinte ritkábban jelentek meg írásai különböző helyeken (*Híd, Népoktatás, Magyar Szó*), majd 1957-től mind gyakrabban olvashatók könyvismertetői, vagy a neveléssel, pályaválasztással kapcsolatos írásai. Írt a rádió nyelvéről, a zentai festőtelepről, műkedvelő szemlékről, később oktatási kérdésekről, a Hungarológiai Intézetről, annak tevékenységéről, a nemzetiségi kultúra vizsgálatának elméleti és módszertani kérdéseiről, a magyar–délsláv kapcsolatokról, a vajdasági

irodalomról és szerzőiről és még sok más témáról. Nyugdíjasként is érdeklődéssel kísérte kulturális életünket, de az utóbbi években (2007-től) mind ritkábban jelentkezett új írással.

A bibliográfia összeállítója külön fejezetbe csoportosította az elő- és utószókat, a recenziókat, jegyzeteket. Mivel ezek az írások is napvilágot láttak a kötetekben, ugyancsak visszakereshetőek és azonosíthatóak.

Szeli István munkásságában bőven olvashatunk különböző beszédeket (Híd-díj, emlékbeszéd), tárlat- vagy konferenciamegnyitóként elhangzott szövegeket, főleg a hatvanas évektől. Ezek a szövegek ugyancsak megjelentek nyomtatásban is, ezért helyet kaptak a kiadványban, önálló fejezetben.

A *Beszélgetések, interjúk* fejezetben azokat a szövegeket találjuk, amelyeket Szeli István készített írókkal (ebből kevesebb van), vagy vele folytattak az újságírók doktori értekezése megvédésétől kezdve a Hungarológiai Intézet feladatáról, munkaterveiről, közéleti kérdésekről, irodalmi újdonságokról, oktatási kérdésekről, a kisebbségi és nemzeti kultúráról, tudományról és politikáról meg más időszerű kérdésekről. Az első interjú 1965-ben jegyezték fel, míg 2006-ban, nyolcvanötödik születésnapján nyilatkozott nyilvánosan utoljára.

Kevesen tudják, hogy Szeli István olykor fordított is. Legjelentősebb fordítása kétségtávol Mirosław Krleža *Kirándulás Oroszországba* című terjedelmes (610 oldal) esszékötete.

Mintegy húsz kötetet szerkesztett, amelyeket a belgrádi Nolit, az újvidéki Forum, a budapesti Európa Könyvkiadó, valamint a Timp, az újvidéki Matica srpska és a zentai Vajdasági Magyar Művelődési Intézet adott ki.

Nem lenne teljes a Szeli István akadémikus munkásságát bemutató személyi bibliográfia a vonatkozó szakirodalom nélkül. A 714-1008-as tételig terjedő írások 294 forrást kínálnak a kutatónak, hogy mások segítségével ismerje meg Szeli István szerteágazó tevékenységét. Ez a rész kiemeli és első helyre helyezi Vékás János bibliográfiáját, majd betűrendben felsorolja, kik írtak Szeli Istvánról. Ez a rész nem időrendben közli a tételeket, hanem a szerző vezetéknevének betűrendjében. Azon belül alkalmazható volt a szerkesztő időrendet, de eltért ettől, és az írások címének a betűrendjét követi. Ez megnehezíti a tájékozódást arról, hogy megtudjuk, mikor reagáltak egy-egy művére, mikor és ki írt róla először.

Megkönnyítik a bibliográfia használatát a mutatók. Segítségükkel könnyebben eligazodunk az adatok sokaságában. A négy mutató közül a legismertebb a szerzői névmutató, de a kötet szerkesztője szükségesnek látta, hogy bevezesse a használót azokba a tárgykörökbe, amelyekről Szeli István írt, ezért készítette el az írásokban előforduló címek katalógusát,

kiegészítve a témakörökkel, mintegy helyettesítve a tárgykörök mutatóját. Hogy kiknek a könyvéről írt ismertetőt, azt egy következő mutatóból tudhatjuk meg (szerzőre, címre és tételszámra való utalással). Mivel Szeli István sok kiadványban publikált, szükségessé vált, hogy megtudjuk, mely időszaki kiadványokban jelent meg egy-egy írása.

Szó esett arról, hogy a kiadó elsősorban az Akadémia tagjai számára készítette a mindössze 300 példányban megjelentetett bibliográfiát. Úgy hiszem, mások is érdeklődéssel forgatják majd: Szeli István volt tanítványai, munkatársai és mindazok, akiket érdekel a vajdasági magyar irodalom és kultúra, intézményi rendszerének kialakulása és fejlődése. A bibliográfia nem szórakoztató, olvasmányos mű, ha csak egyszerű adattárként forgatjuk. Sokkal több annál. Ha szakszerűen nyúlunk hozzá, izgalmas olvasmánnyá válhat, és tanulságos adattár lesz a használó számára. Különösen az lesz, ha készítője tiszteletben tartja a pontosság, hitelesség alapelvét a leírásban, és ha olyan segédeszközt ad mellé, mint a mutatók, amelyek többsíkú elemzést is lehetővé tesznek a használók számára. Az idősebb korosztály visszaidézi az elmúlt időket, amelyeknek részese volt. A fiatalabb nemzedék pedig megismeri múltunkat, küzdelmeinket azért a kulturális szintért, amelyet az új nemzedéknek meg kell ismernie, meg kell őriznie és tovább kell fejlesztenie.